

УДК 316.053:316.344.42(497.11)

НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕС

Примљено:

NATIONAL INTEREST

05.10.2010.

Година VI, vol. 9

Прихваћено:

Број 3/2010.

15.12.2010.

Оригинални научни рад

стр. 271-286

Љубинко Милосављевић*

ОД ЦАРСТВА СРЕЋЕ ДО ЗГАРИШТА ВРЕДНОСТИ

*Шта су нам обећавале а шта оствариле
елите током последњих двадесет година*

Резиме

Ово раздобље је, ако се аутор добро сећа, започело обећањима брзе изградње брзих пруга и силиконских долина. У раду ће затим уследити подсећање кроз шта смо прошли: распад земље, грађански ратови, НАТО бомбардовање, отимање Косова и Метохије, све пропраћано сликама згаришта и патњи. Потом смо добили демократију, опет уз ватру и дим. Теже смо, међутим, примећивали да живимо у пределу где спољашње силе и наша бенеvolentност све претварају у згаришта вредности: универзалних, националних, локалних али и моралних, привредних, духовних и иних. Од свих елита једино је спортска била умешна да нас обрадује победама, све остало су углавном били порази. Свако зло је на овој ветрометини и над нама испробавало своју снагу. Губили смо народ и територије, достојанство и самопоштовање, док су неки од нас добро увежбавали самопрезир, јер су их неке наше и неке њихове елите убедиле да смо за сво зло овог света само ми криви. Данас су нам возови спорији него што су били пре једног века а силиконска брда и долине остварила су се само на понеким женским прсима.

* Филозофски факултет, Ниш

Кључне речи: обећања елита, двадесетогодишње раздобље, национални порази, згаришта вредности.

Изгледа да у овој земљи нема довољно не само хлеба ни добра него ни мира ни среће ни достојанства за све.

Иво Андрић, Свеске

Пре него покуша да одговори на питање садржано у поднаслову овог текста, мада је одговор на изванредан начин понуђен у самом наслову, његов аутор ће најпре морати да учини веома кратак осврт на историјско стање српских елита, да би се потом позабавио њиховим учинцима током последњих двадесет година. Током тих двадесет година, али и знатно пре, Србе су, као и сваки други народ, водиле њихове елите, ма како се теоријским формулацијама или политичким флоскулама то вођство називало. Оне то увек и у свим случајевима чине, чак и онда када је емиријски сасвим очигледно да су у крупним историјско-политичким збивањима главни актери масе, класе или неко други.

Међутим, тих двадесет последњих година, од када се код нас признаје легитимност владавине елита, на основу неких специфичности могу се поделити на првих и других десет година, односно на оне које чине последњу деценију 20. и оне које чине прву деценију овог столећа. Прво од ова два десетлећа ћу, по библијском моделу, назвати гладним, а друго мршавим. Зашто, то би тек требао да образложи текст који следи.

*Од прокламованог антиелитизма
до прижељкиваног елитизма*

Срби су некада имала своју елиту, неписмену и полуписмену, захваљујући којој су повратили слободу губљену почев од 1389. године. Та елита је у неколико генерација током 19. века успела да Србију учини респектабилном државом, која је не само за Србе расејане на Балкану, већ и за јужнословенске народе, била оно што је Пијемонт био за уједињење Италије. Најбољи плодови ове елите сазрели су у раздобљу од 1903. до 1918. године, после чега ће уследити њена дегенерација. Како и услед чега је до тога дошло у периоду

између два светска рата на најједноставнији начин објашњавају Арчибалд Рајс у својој књизи *Чујте Срби* и Слободан Јовановић у тексту *Један прилог за проучавање српског националног карактера*.¹

Пошто су социјалистичке револуције биле усмерене на рушење владајућих елита, после Другог светског рата у другој Југославији, самим тим и у Србији, веровало се да је са елитама заувек готово, па су и саме речи „елита“ и „елиитизам“ добиле негативну конотацију. Али са победом социјализма збио се својеврсни парадокс: на место елите власти дошле су антиелите, мада су и оне радиле исти онај посао који другде обављају елите власти, јер су заправо то и биле. Због тога су морали да уследе извесни идеолошки корективи. Пошто је и теоријски и практично било немогуће да читава једна класа (у овом случају радничка) влада, она је добила свој елитни сегмент илити авангарду, у крајњем исходу *антиелистичку елиту*, мада се нешто тако у то време није смело ни помислити а камо ли рећи.

Социјалистички антиелитизам није био само декларативан. Он је демонстриран поред осталог и тако што је по нека полуписмена особа срицала слова док је читала оно што јој је дато да прочита, али такве и сличне ситуације пре сведоче о лукавству елитистичког ума да и антиелитизам упрегне у своје кочије. Па, ипак за то време и ту идеологију било је карактеристично да је много подилазила, како би то Ниче рекао, малом љуском бићу. Радничко па и сиромашно сељачко порекло били су лепа препорука за укључивање у друштвени живот, док је рођење у грађанској, интелектуалној породици био приличан хендикеп.²

1 У својој тестаментарној књизи Рајс је веома хвалио српско сељаштво као стамени темељ српске државе. Случајно или не тек овај социјални слој се у последњих педесетак година тањио до мере да данас не представља значајну социјалну снагу. У том међувремену његово место заузеће радничка класа, која такође више није нарочито релевантан друштвени чинилац. Слободан Јовановић је истицао значај националне дисциплине и потребу градње културног обрасца. Упркос његовим упозорењима националне дисциплине је све мање, али се не-културни образац успешно изграђује. Ако се суди према ономе шта се дешава, могло би се закључити да српске елите нису озбиљно читале ове ауторе, али су зато то чинили српски непријатељи.

2 Данашње стање је сасвим супротно; већ словично је постало веровање да је код нас за укључење у политичку елиту неопходан услов рођење или бар место боравка у београдском кругу двојке.

И док је авангарда водила друштвени живот одређујући веома јасно шта се сме а шта не сме, временом се стварала интелектуална елита завидног реномеа и значаја, којој је све тешке бивало у тој тако скројеној кожи и антиинтелектуалном окружењу. Најхрабрији у њој, допуштали су себи да се дрзну и прекрше правила друштвеног живота, да на просто кажу оно што се не сме, а што су многи јасно видели и осећали. Томе захваљујући постајали су дисиденти, чиме су на своја плећа товарили тешко бреме изопштења из заједнице. Ореол дисидентског мучеништва могао се задобити лако али се носио тешко, а спасење се очекивало и налазило од западног дела света.³ Дисиденти ће бити свеци за постоцијалистичку елиту када се она буде рађала, а са њеним рођењем они су престајали да буду оно што су били; или су нестајали или постајали њен медијски најпознатији део.

Социјалистички антиелитизам био је најпогубнији за интелигенцију, у првом реду за ону која се назива хуманистичком, мада је школски систем, упркос недоступности неких књига и неких аутора, био предиспониран да је ствара. Пошто је партијска дисциплина с протоком времена све више слабила, једнопартијски систем је неприметно прерастао у многопартијски, јер сем тзв. апаратчика, у сумраку социјализма, међу интелектуалцима постојала је широка лепеза идеолошких погледа које је обједињавала само иста партијска књижица као неопходна легитимација за обављање некаквог државног (друштвеног) посла, јер приватних послова, не само за интелектуалце, готово да није ни било.

Време пре дубоке у кризе у којој ће се наћи југословенско друштво, имало је неке добре стране. Технолошки се напредовало, релативно лако запошљавало, друштво није било криминализовано а највећи преступници били су шефови

3 Када су непосредно упознали Запад двојица међу најпознатијим (совјетским) дисидентима, Александар Солженицин и Александар Зиновјев, грдно су се разочарали у своју љубљену слику. Њихова самопокајања битно су допринела обликовању њихових дела. Зиновјев је написао књигу *Запад; феномен западњаштва*, где овај феномен овако оцењује: „У социјално-политичкој сфери западњаштво тежи јачању недемократског аспекта власти и управљања, јачању улоге државности, увођењу недемократских елемената у систем власти, и преображају демократије у средство за манипулисање масама и њеном коришћењу као камуфлаже за тоталитарне аспекте“ (Зиновјев, 2002:7).

рачуноводстава и благајници, људи који су радили непосредно с новцем и најлакше долазили у искушења. Неке од најпогубнијих политичких одлука доносиле су се у време пуних стомака, јер су сити људи њихову погубност теже примећивали и лакше подносили. Стезање каишева и пуни стомаци били су основни параметри егзистенцијалног задовољства и остварене среће.

У том неелитистичком систему постојале су ипак неке елите које су давале завидне резултате, попут рецимо уметничке, у првом реду књижевне, која је створила неколико изузетних романа и то само онда када су њихови писци бежали од идеолошких матрица и стајали у одбрану човека. Па ипак многе књиге, и оне друштвено-научне, биле су исписиване по идеолошким обрасцима. Стање ствари међутим било је неупоредиво боље од данашњег, бар утолико што није било ни помисли да би се литература могла стварати на мржњи и презиру према сопственом народу.

Једно време је постојала и изузетна технолошка, менаџерска, привредна елита, али је убрзо сасечена као технократска, па самим тим неприхватљива за владајући антиелитистички елитизам и штошта друго. Да је опстала и да се развијала, данас бисмо могли да имамо солидну привреду, пре свега производњу или би бар много више тога имало да се прода. Али пошто је за технолошки развијенији свет ово наше подручје интересантно само као њихово тржиште и потоње наше технолошке елите пропадале су из тржишних, не из технократских, значи идеолошких разлога.

Велике наде и мале вајде

У постсоцијалистичко, ово транзиционо време било је сасвим нормално да се много очекује од елита. Увођењем вишестраначког система стварале су се могућности за конкуренцију идеја и људи, што је требало да се оваплоти напредовањем у свим сферама друштвеног живота. Великим очекивањима и надама стао је на пут стицај историјских околности који је балканско, пре свега оно подручје на коме су живели Срби, претворио у предео таме. Оно што се овде дешавало последњих двадесетак година спада у сферу фантастичног који је ни најмаштовитији пророци нису моли да

наслуте. Вероватно се ни у њиховим штивима не спомиње како ће доћи време када ће један језик имати четири имена, уз перспективу бесконачног мноштва, јер и пророци држе до елементарне логике.

Са Југославијама је све од почетка ишло наопако. Она коју су називали трулом, одржавала се споља нападнута ипак неколико дана. Друга, мора да је била неупоредиво трулија кад се распала сама од себе.⁴ Њена војска послата је без муниције на границе са којих је нико војно није угрожавао да би, ако већ није нападнута споља, била нападнута изнутра, уз свесрдну мање више прикривану европску, углавном западну припомоћ. Држава се распадала на најгори могући начин, уз велика разарања и страдања, уништавања не само материјалних вредности, већ и оно мало честитих људских веза; пријатељских, комшијских, брачних. Некако истовремено распадале су се и друге социјалистичке државе, али без пуцњаве, на цивилизованије начине. Ондашње владајуће елите никако нису успевале да се усагласе, не да се држава не распадне, већ да то буде на најјефтинији могући начин. У логосу балканске историје било би више рационалности да Балкан није ветрометина изванбалканских сурових утицаја.

Ако је у распростирању зла ипак било некаквог реда, он се видео у томе што је распад ишао од северозапада ка југоистоку, поступно и контролисано. Ужасава сама помисао шта би било да се сво зло распрострло на целом простору одједном. Поред лепих села која су лепо горела, све живо би се претворило у згариште. У сваком случају, семе историјског зла, потискивано али и припремано деценијама, дало је не само своје плодове већ је пустило и нове клице.

Па ипак српска страна ових ратова била је друкчија од осталих. Док су Словенци, Хрвати и Македонци, лако дошли до независних држава, које су брзо признаване и стицале међународни легитимитет (Босна и Херцеговина је међународно призната да би се разбуктао грађански рат), Срби су се изненада нашли великим делом у туђим државама, без

4 У раду „Распад Југославије“ указује се на мноштво разлога који су допринели нестанку ове државе (економска криза, национализам, културне разлике југословенских народа и друге), али се и истиче да су политичке елите биле главни актери па „свака анализа тог процеса мора бити фокусирана на њих, на њихова стремљења и дјеловања“ (Станковић Пејновић, 2010:601).

дефинисаног статуса. Пошто су редоследи ствари на овим просторима вазда били обрнути од нормалних, и заједничка војска некада заједничке државе постајала је већ како где, негде домаћа, негде агресорска. Као у предлогичко доба софистика је поново дискредитовала логичка правила мишљења, а њен циљ никада није истина већ збрка и сваковрсна победа над противником. Југословенска браћа се зато и данас свесрдно туже код међународних судова, ко је на кога извршио агресију, јер су заборавили да им се држава без подстицаја спољашњег агресора распала.

И док су владајуће елите Словеније, Хрватске и Македоније биле јединствене у стварању својих држава, у Србији су током последње деценије прошлог века деловале две међусобно супротстављене политике елите, које су борбу за власт противстављале државотворству. Док је једна елита државу како-тако стварала, друга је, у настојању да руши супарничку елиту, посредно то исто чинила и с државом. Опет је настала парадоксална ситуација. Србија, која је уз Црну Гору, једина 1918. имала државу, сада једина није имала јасан државотворни циљ. Од тада па до данас Србија је Скадар на Бојани. Што једна власт током своје владавине уради, наредна владалачка елита поруши. Пошто је рушење неупоредиво лакши посао од грађења, Срби данас нису решили ни једно своје кључно национално питање.

Српска владајућа елита се до 2000. године, за разлику од других, уздала у истину и правду али се показало да се грдно преварила. Правде на овом свету нема, а до истине у политичким пословима нико не држи. Но, упркос томе, оправданост овог начела се тешко може да доведе у питање, ако се не жели склапање пакта с ђаволом.

Уз то, за сва зла не само на Балкану, велики свет је само Србе означавао кривима, и што је још горе, многи су Срби у то поверовали. Своју националну недисциплину само су они неговали до неслућених размера не хотећи да виде како су неки њима суседни народи своје циљеве остваривали управо захваљујући националној дисциплинованости. Само је српским елитама недостајало оно што по Рајту Милсу одликује тај највиши друштвени сегмент: „Елиту представљају просвећени политичари као и они који располажу административним искуством те, како је приметио Lord Bryce, рас-

полажу извесном „ширином погледа и достојанственошћу карактера“. (Милс, 1998:328)

Ако се данас суди о двадесетогодишњим резултатима српских елита, које су се својевремено громогласно најавиле великим обећањима, на жалост, изостала су остварења и више од тога. Србија је данас за двадесет година признаване владавине елита, земља у којој је готово све лошије него у време владавине авангарде радничке класе. Једни сматрају да су нам то све други сместили, други мисле да смо за све сами криви. У праву су изгледа и први и други. Јер у оном мудром запажању да сваки народ има власт какву заслужује, не прави се никаква разлика у томе да ли је народ власт бирао или му је наметнута, она је увек заслужена, а од самозаслужене власти народ нико не може да амнестира.

Некада су Срби на мистичан начин тражили разлоге за сопствене историјске катаклизме, понајпре у себи, у својим почињеним гресима. Добро ће бити уколико смогну снаге да у себи потраже разлоге и за ове своје двадесетогодишње поразе, ма да је познато да антисрпска оријентација Запада није почела од пре двадесет година.

*Двадесетогодишња владавина елита или
десет гладних и десет мршавих година*

Већ двадесет година код нас „елитизам“ и „елита“ нису више неподобне речи, а с њима и речи „лидер“ и „лидерство“. Шта су нам оне донеле, тих двадесет година легитимне, неприкривене владавине елита? Можемо ли чиме још да се похвалимо сем, како већ чинимо, да ћемо постати ако већ нисмо „лидер на Балкану“? Како другачије, ако већ избегавамо детаље, можемо да сагледамо тих двадесет година; зар их не можемо делити на првих и других десет, на прву и другу деценију владавине елита, последњу у прошлом и прву у овом веку?

Прво десетлеће обележили су ратови, разарање, распад државе и стварање нових држава. Ратне године су код нас вазда бивале и гладне, а ове су Србији донеле и додатну беду због санкција тзв. Међународне заједнице, што је заправо еуфемизам за грубу и ригорозну демонстрацију утицаја и моћи неколико западних земаља. Био је то додатни изазов

за очување најелементарнијег јединства унутар политичке елите. Другде власт и опозиција у изборном поступку обарају руке око битних питања за свакодашњи живот људи, али не и око најзначајнијих националих питања, јер су она давно већ решена или се начин њиховог решавања подразумева. У Србији су међутим, власт и опозиција, владајућа и контраелита, биле две по основним смерањима потпуно различите елите, које не настоје да коригују једна другу већ су једна другој нештедимице радиле о глави. У то време су елите и контраелите неких југословенских република (Словеније, Хрватске и Македоније) складно изграђивале државну независност.

У политичкој реторици ово прво раздобље ондашња опозиција, каснија власт, називала је добом диктатуре. При том се превиђало да су, уз многе порођајне муке демократије, политичке елите биле легитимно биране и да је тада вишестраначје успостављено. При том се није сматрало да је то био наставак оног времена када су се власти самоизабирале и биле доживотне; очигледно је да се то пређашње време гласања а не бирања није ни сматрало диктаторским. Говорило се тада, а вероватно и веровало, да чим буде срушена диктаторска власт, пристижу стани новци у огромним количинама, улазимо у Европску унију, наступа царство среће, онај комунизам на који су чак и сами комунисти већ давно били заборавили. Није се баш изричито говорило, али се некако то подразумевало, да ће Европљани и даље да дисциплиновано раде а ми лепо да живимо.

Задивљује ентузијазам и вишак енергије са којим је то чињено. Да је само делић те енергије и упорности тада употребљен на рушење власти, био сачуван за послератну обнову свега порушеног, не би нас сустигла данашња апатија. Очекивања да ће после ратова и рушења уследити грађење, привредни развој, прогрес, уз транзиционо пропадање свега онога што је пропасти било склоно, нису се остарила. Стваралачке страсти и послератни креативни ентузијазам сагорели су у тих десет година сваковрсног рушења а са њима и многе вредности. Леп живот без рада, медијски промовисан, претворио се у мучан живот оних који раде, због различитих страхова, али и безперспективан за толике који тек за то очекују прилику .

Крај првог и почетак другог периода збио се наравно 5. октобра 2000. године. Била је то због још увек неизграђених механизма кружења елита, борба не само за власт (власти су привремене, смењиве) већ демократска револуција, ако то што каже ова синтаagma није *contradictio in adjecto*. Протагонисти су тај догађај сматрали демократским, јер су веровали да је демократија, рушењем диктаторске власти, тог дана рођена у Србији.⁵

Пошто је демократија по дефиницији владавина већине, сам петоктобарски преврат је имао и ту ману, да је упркос великој масовности, био ипак израз присутне мањине народа, његовог бирачког тела, а да другачије буде практично је сасвим немогуће. Ову „побуну маса“, предводиле су, показале се то касније, чак две елите; једна умерених захтева, која се задовољавала постигнутим, и друга радикална, која је после петог желела и шести октобар, самим тим и перманентно револуционарно стање. На велику срећу, тај револуционарни занос није потрајао превише дуго и, што је важније, није довео до националног крвопролића.

Ако је демократија доиста код нас рођена тек 2000. године, она није дошла, свеједно чијом кривицом, на процедуралан начин већ уз паљевине, дим и крађу уметничких слика (због крађе гласова). Као и свака револуција и ова *изборна* имала је своје хероје и кукавице; неке безначајне људе медији су подстицали да умишљају како су баш они мозгови овог преврата. Иза очигледне „побуне маса“ збивао се међусобни обрачун елита. Поражена је владајућа елита до 2000. године, која је била аутентична, блиска народу, чак популистичка, али није, како јој се замерало, умела да комуницира са светом. Њена наследница, владајућа елита после 2000. године, била је миљеница света, али и национално неаутентична, неретко у раскорак са народним интересом.

5 Интересантан поглед на то шта се и зашто тог дана збило нуди Дајана Џонстон у тексту *Добри момци лоше пролазе*, написан за међународну конференцију „Пети октобар - десет година касније“, која је одржана 5. октобра 2010. године у Центру „Сава“ у Београду (<http://www.nspm.rs/savremeni-svet/dobri-momci-lose-prolaze.html>). Текст се завршава парафразом Христовог исказа „Само истина вас може ослободити“. Приметно је да су српске елите, у комуникацији са Међународном заједницом после двехиљадите године, олако прихватале српску кривицу не само насупрот националном интересу већ и насупрот истини.

После првих, како се говорило, десет година диктатуре, уследило је десет година демократије. Саме по себи оне су биле боље од претходних јер су донеле мир, али мир побеђених, протераних, преварених и још мир кривих за свратове и сва зла овога света. Демократија је требала да буде мелем за ту огромну рану, једино испуњено обећање, дуго одлагана и напослетку остварена нада. Међутим, са демократијом се лепо може живети али од демократије се не живи. „Да би демократија имала вредност као средство, суд о њој требало би доносити на основу последица које изазива“ (Свифт, 2008:227). Шта су донеле тих десет година демократије осим самопохвале да живимо у њој? Крајњи резултат је у првих и других десет година мање више исти, упркос томе што нас је свет првих десет година санкционисао а других десет чак новчано награђивао. Свет се у том десетогодишњем међувремену (према нама, нашој држави) није изменио, нити ће. Остао је једнако суров. „Свијету се тешко може угодити“, каже пословица; не воли вас када се усправите још мање ако се супротставите, али вас презире и ниподаштава када се много сагињете.

*Шта је било с вредностима или како
и зашто је све постајало ништа*

Социјализам је свима нудио хлеба а ускраћивао слободу, на шта је указивано пророчански још пре него је из литературе закорачио у стварност. Капиталистичко друштво ризика даће свима слободу, мањини материјално обиље али ће неке послати пред контејнер. Правни механизми у социјализму стварали су до тада непознати тип нерадника који се прославио новокомпонованом мудрошћу по којој нема толико мале надокнаде за рад колико се може напредовати у нераду. Па ипак та привилегија није била опште већ ексклузивно стање. Транзиција ће створити другачију стварност, ону тешко замисливу чак и у доба првобитне акумулације, да се данима, месецима па и годинама нешто ради али без икакве надокнаде или остварених радних права.

„Опадање производње које је довело до губитка радних места; смањивање средње класе; пораст броја сиромашних; пораст криминала; процват трговине дрогама... Елите, које

питања дефинишу, изгубиле су додир са људима“. Ако је читалац из две последње реченице помислио да је о Србији реч, преварио се; у овом случају реч је ни мање ни више него о највећој светској сили, о тамошњем стању ствари, како га је видео Кристофер Лаш у уводу своје књиге *Побуна елита и издаја демократије* (Лаш, 1996:9).

Овај аутор је крајем прошлог века упозорио на много шта што је сматрао да у најнапреднијој земљи света није добро. Овде ће бити издвојене само неколике његове примедбе на маргиналне токове ствари у Америци. Лаш пише да „велики тржни центри не могу да замене суседства“ (13)⁶ и док смо стигли да то прочитамо они су нам постали места ходочашћа, али тек пошто је сваки наш мали предузетник порушио зид у спаваћој соби да би је претворио у дракстор и доживео банкротство. Као и Американци изгубили смо поштовање према мануелном раду, а мислеће класе су нам „фатално удаљене од физичке стране живота“ (34). У ери глобализације богатства које сада прети да уништи све друге вредности предали смо се империјуму тржишта који свако друштвено добро трансформише у робу. (25) Поентира даље Лаш како је „у ери информације“ амерички народ ноторно лоше информисан“ (16), да је постао „нација мањина“... услед „балканизације мишљења“ (21). Очигледно је да смо много тога лошег усвојили од Американаца, али смо и ми њима подарили додуше само већ споменути начин мишљења, што је сасвим довољно да се изједначимо у негативности утицаја.⁷

Српска изопштеност из света у последњој деценији прошлог столећа била је благотворна бар утолико што нас је заштитила од неколико модерних глобализацијских пошаста, које спомиње и не спомиње амерички аутор, али смо се већ

6 Бројеви у заградама означавају бројеве страница у наведеној књизи Кристофера Лаша.

7 Писац књиге о сукобу елита и демократије упозорава да „Демократија захтева живу размену идеја и мишљења. Идеје, исто као и имовина, морају се расподелити што је могуће шире“ (Лаш, 1996:15). Уместо тога све чешће смо сведоци да је на делу једноставан али убојит начин „издаје демократије“, до које долази онда када се реч која означава владавину народа, лиши садржаја и претвори у флоскулу која има за сврху да пацификује политичке противнике. Зар није уочљиво како свака криминална држава пуним устима себе назива демократском, с циљем да прикрије своју праву природу али и да се заштити.

код закорачаја у 21. век експресно укључили у доминирајући тренд. То не значи да су наше елите требале да читају и озбиљно схвате америчког научника, већ само то да оно шта он пише о лошем стању Америке, индиректно упућује на њихову неаутохтоност, највећу од њихових мана, која их чини националним квазиелитама, не можда пуким извршиоцима налога већ непромишљеним помодарима.

Наше опредељење да са тог пута не скренемо ствара стравичне последице у малој а ипак сиромашној земљи. Американизација свакодневног живота, безрезервно прихватање вестернизације, разорили су толике наше традиционалне вредности захваљујући којима смо опстајали вековима. Тамо где је она неупоредиво мање пустила корена (пре свега међу људима исламске вероисповести), има сиромаштва и беде али нема ни беле куге ни световног целибата, чега и код нас Срба није било док смо личили на себе. Али зато запажање, односно упозорење које се све чешће и више чује на просторима Србије напросто гласи – нема народа. То је ламент, призив, порука и опорука, који се спонтано изриче из страха од најављене пустоши и усамљености. Зар и животиње, чак и звери не живе и не воле да живе у заједницама.

На пренасељеној земаљској кугли код нас нема људи ни у подручјима сасвим питомим и плодним где се вековима живело. Нема народа у физичком, статистичком али и менталном смислу, са својим вековним модусима опстанка. Нема народа јер се преселио изван граница земље или у градове, где полако али систематски нестаје. Нема наталитета али ни посла у запуштеној и необрађеној земљи која је некада била пољопривредна,⁸ па индустријска, а данас ни једно ни друго ни нешто треће.

Последња деценија прошлог столећа била нам је ратна, прва у овом, помирителна. Рат па помирење, рат па мир, њихово периодично смењивање у овом ескперименталном подручју људске издржљивости, као да имају за циљ да тестирају могућности људског памћења, односно заборављања. Рат

8 „Живети од земљорадње значи живети на рачун природе, а не на рачун других, ...“ (Розанов, 1997:124). У наше време најбоље се живи на туђу штету, чиме се, поред осталог, може објаснити запуштеност и напуштеност наших села, са свим већ споменутиим и неспоменуим демографским последицама које из тога следе.

је дошао из унутрашњих набоја, подстакнут са стране. Са исте стране одкуда је подстицан рат, сада се подстичу помирења, упркос томе што право катарзично помирење ни после Другог светског рата није наступило. Као да су људска бића беспаметна створења а народи лутке у позоришту историје, па се одлажу као и све мртве ствари после одигране представе. Искуство нас већ упућује како притискањем људи да се воле, мржња само дубље запоседа њихова срца.

*

Највећа слабост елита власти код нас у првој деценији овог века јесте његова неаутентичност. Како то изгледа када је властима непознато како народ живи одлично илуструје она позната анегдота о Марији Антоанети, која је на упозорење да се народ буни јер нема хлеба, наводно одговорила – па зашто не једу колаче. У случају наших елита репрезентативан је пример једне бивше министарке, која је на упозорења да народ нема новца да плаћа струју, одговорила – па зашто не продају станове. Сем спортске елите која је, као уосталом и њени конкуренти, предодређена да „брани националне боје“, све друге националне елите су нам мање више анационалне.

Елите власти, које су, аналогно спортској, задужене да бране националне интересе и вредности, тешко би се могле похвалити да су за последњих десет година имале успеха у том послу, напротив, проблеми су се само увећавали. Неки од њих су тешко решиви, решење других зависи од моћних сила, економски проблеми условљени су глобалним економским токовима. Али ми смо били у економским и сваковрсним кризама знатно пре него је светска ескалирала, не зато што проблеме нисмо умели да решавамо, то би било премного, већ смо их, као по ђаволским налозима, самостварали. Народ нам је (у малим локалним срединама) историјски био свикао да верује вођама, потом мудрог руководству, да га они подстичу па и приморавају. Умео је се жртвује кад осети да мора и колико мора, да гунђа и онда када непосредно ради за своје добро, али није навикао на апатично стање где власт за његове проблеме и не зна, а он очекује да му их власт реши.

У земљи бесперспективног живљења сама бесперспективност није проблем који изазива несанице, већ је питање свих питања да ли неко може јавно да се хвали нечим што се вазда и у свим цивилизацијама, сем пред њихову пропаст, сматрало срамним. Само у Србији део интелектуалне елите без стида може да свесрдно ради против свог народа. Само је код нас оснивање школа једино у интересу оних који их оснивају, на штету оних који их завршавају и уопште на народну штету.

Све смо истурили на продају и исказали новчаном вредношћу, почев од природног до створеног богатства, од духовности до душевности. На ред нам је већ дошла и интимна (све с циљем да живимо боље и, наравно, модерно), само је за сада тешко наслутити који је још преостали ресурс. Као да смо изашли из историје или као да у њој никада нисмо ни живели, па своју садашњост и будућност видимо на начин виртуелан, јер нам се чини као да се све то неке друге дешава, па нас се ни не тиче. Треба се бојати ако нам је и народ, кога је иначе све мање, почео да губи „ширину погледа и достојанственост карактера“, оно што је, у већ наведеној Милсовој дефиницији, најбитније својство елите.

Литература

- Зиновјев, Александар, 2002, *Запад – феномен западњаштва*, Наш дом, Београд
- Лаш, Кристофер, 1996, *Побуна елита и издаја демократије*, Светови, Нови Сад.
- Милс, Рајт, 1998, *Елита власти*, Плато, Београд.
- Свифт, Адам, 2008, *Политичка филозофија*, Клио, Београд.
- Станковић Пејновић, Весна, 2010, *Распад Југославије, Теме*; Ниш, бр. 2, стр. 601-618.
- Фјодоров, Николај, 1997, *Туга за Константинопољем*, Логос-Ант, Београд
- Џонстон, Дајана, 2010, *Добри момци лоше пролазе*, <http://www.nspm.rs/savremeni-svet/dobri-momci-lose-prolaze.html>, недеља, 10. октобар 2010.

Ljubinko Milosavljević

FROM THE KINGDOM OF HAPPINESS TO
THE ULTIMATE DEMISE OF VALUES

*What the elites had promised us to do and
what they have actually achieved during
the last 20 years*

Summary

If my memory serves me right, the period encompassing the last two decades started with the promises of the construction of the high-speed rail and of silicon valleys. This paper will remind the reader of what we have actually gone through: the disintegration of the country, the civil wars, the NATO bombings, robbing Serbia of Kosovo and Metohija, all of which was followed by destruction and human suffering. Then we got democracy, once again in fire and smoke. However, we have found it difficult to realize that we live in a region where the foreign powers and our sheer benevolence have brought about the demise and ultimate destruction of universal, national, local, as well as moral, economic, spiritual and other values. Of all the elites, it was only the sports elite that has managed to occasionally bring us joy, all the others have mostly brought us defeat. All kinds of evil have tested their strength on us. We have been losing our people and our territories, our dignity and our self-respect, with some of us even practicing self-contempt, because some of our and some of foreign elites have convinced us that it is we who should be blamed for all the evil in the world.

Today, our trains are slower than they were a century ago, and the silicon valleys and hills are only to be found in some women's breasts.

Key words and Phrases: the promises of the elites, 20-year period, national defeats, the demise of values.